

K Z O M U N I A K A T
B A D A Ń

Warszawa, luty 2012

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/19/2012

**GOTOWOŚĆ POLAKÓW
DO WSPÓŁPRACY
W LATACH 2002–2012**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W pierwszej dekadzie przemian ustrojowych Polacy często dostrzegali pogorszenie się relacji między ludźmi, wzrost interesowności i skupienia się na swoich sprawach¹. Tymczasem więzi społeczne stanowią kapitał, który coraz częściej jest wskazywany jako niezbędny element m.in. rozwoju gospodarczego. O roli, jaką pełni, świadczy chociażby fakt opracowania „Strategii rozwoju kapitału społecznego 2011-2020”, której jednym z celów jest kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji². Kultura współpracy jest czynnikiem usprawniającym działanie społeczne, tworzącym odpowiedni klimat do rozwoju. Jest też ważnym elementem budowy społeczeństwa obywatelskiego. Od dziesięciu lat regularnie badamy nastawienie Polaków do współdziałania. W styczniu³ ponownie zapytaliśmy o opinie na temat celowości i skuteczności współpracy oraz o gotowość do jej podjęcia w różnych dziedzinach życia.

WIARA W SENS I SKUTECZNOŚĆ WSPÓŁPRACY

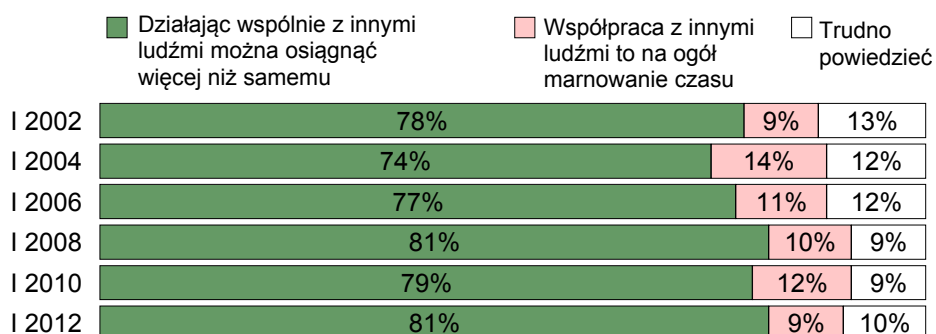
W sens współpracy wierzy ponad cztery piąte dorosłych Polaków (81%). Co jedenasty (9%) uważa jednak, że to na ogół marnowanie czasu. Na przekonanie o celowości współdziałania najsilniej wpływa wykształcenie. Im wyższe, tym powszechniej wyznawany jest pogląd, że wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu. Inne cechy społeczno-demograficzne w niewielkim stopniu różnicują opinie na ten temat (zob. tabele aneksowe). Od dziesięciu lat liczba badanych przeświadczonych o celowości wspólnego działania w zasadzie się nie zmienia.

¹ Zob. komunikat CBOS „Czy grozi nam samotność w tłumie?”, listopad 1999 (oprac. B. Wciórka).

² Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Strategia rozwoju kapitału społecznego 2011-2020”. Dostępne: <http://ks.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/strategia-rozwoju-kapitalu-spoiecznego/pobierz-dokument-w-pdf.php>

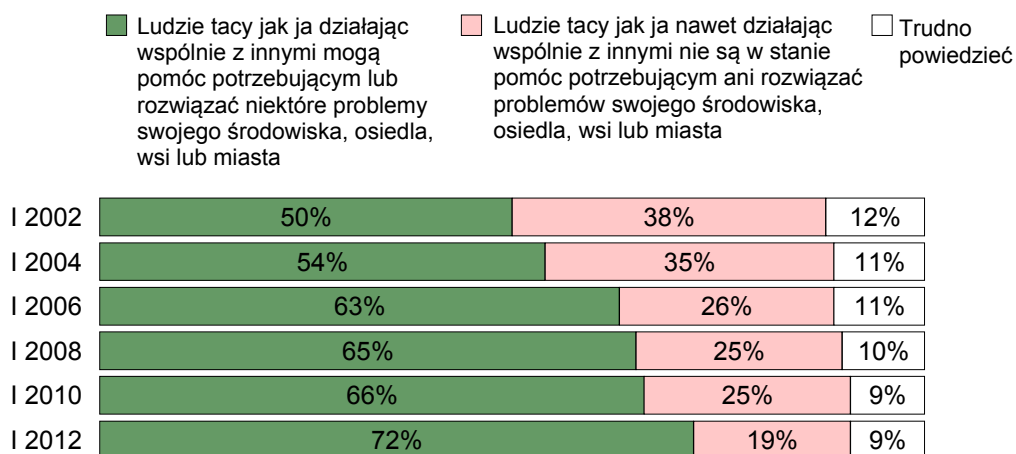
³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (260) przeprowadzono w dniach 5 – 11 stycznia 2012 roku na liczącej 1058 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. KTÓRA Z PONIŻSZYCH OPINII JEST BLIŻSZA PANA(I) POGLĄDOM?

Od roku 2002 wzrasta natomiast wiara w skuteczność takiego działania. Obecnie niemal trzy czwarte badanych (72%) uważa, że działając wspólnie z innymi mogą pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska lub miejscowości. Mniej więcej co piąty (19%) ma przeciwnie zdanie na ten temat. Przed dziesięcioma laty tylko połowa Polaków (50%) wierzyła, że działając wspólnie może coś zmienić w swojej okolicy, a niemal dwie piąte (38%) uważało, że nawet współpracując mieszkańcy nie mają wpływu na to, co się dzieje w ich mieście lub wsi. Najbardziej znaczącą determinantą przekonania o skuteczności współpracy jest wykształcenie (zob. tabele aneksowe).

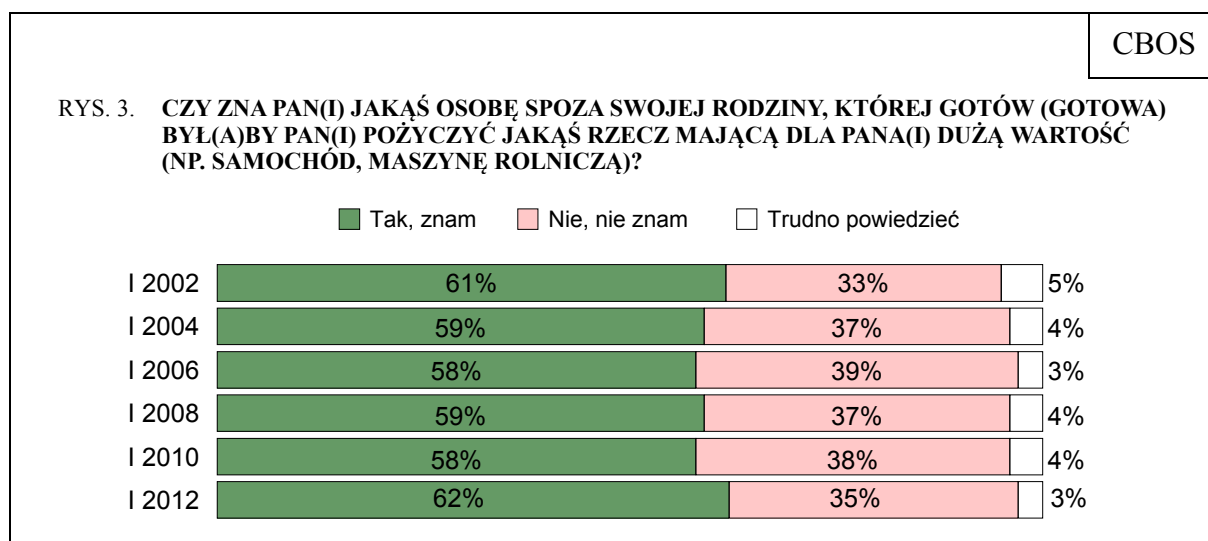
RYS. 2. KTÓRA Z PONIŻSZYCH OPINII JEST BLIŻSZA PANA(I) POGLĄDOM?

GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁPRACY

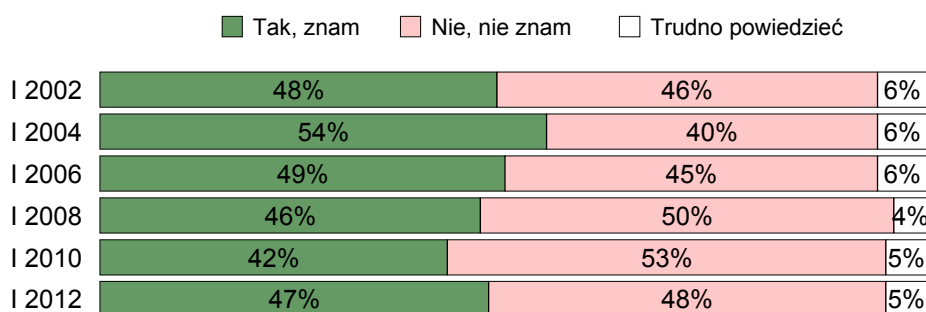
Gotowość do współpracy badaliśmy, pytając respondentów, czy znają osoby spoza rodziny, z którymi współdziałaliby w konkretnych dziedzinach, tzn. byłoby gotowi pożyczyć im coś wartościowego, pomóc w pracy na rzecz środowiska, swojej miejscowości lub potrzebujących, współdziałać w sferze gospodarki lub polityki.

Większość badanych (62%) deklaruje, że pożyczyłaby komuś spoza rodziny jakąś wartościową rzecz, np. samochód lub maszynę rolniczą. Jedna trzecia (35%) nie wyraziła jednak gotowości do takiej formy współpracy. W ostatniej dekadzie praktycznie nie zmieniło się nastawienie do pożyczania innym cennych rzeczy.

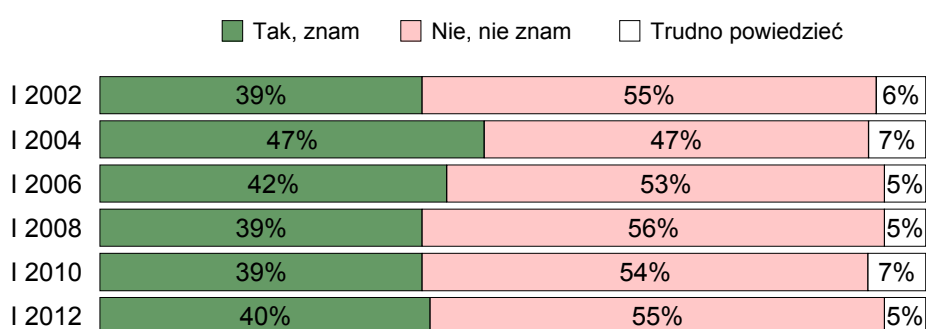
Chęć pomagania w nieodpłatnej pracy na rzecz lokalnej społeczności deklaruje prawie połowa badanych (47%), ale w zasadzie tyle samo (48%) twierdzi, że nie zna nikogo, komu byłoby gotowych pomóc w takiej działalności. W tej sferze nastąpił 5-punktowy wzrost deklaracji gotowości do współpracy w stosunku do roku 2010, jednak wówczas był to wynik najniższy z dotychczasowych. Wzrost ten oznacza więc raczej powrót do wcześniejszego poziomu gotowości.

RYS. 4. CZY ZNA PAN(I) JAKĄS OSOBĘ SPOZA SWOJEJ RODZINY, KTÓREJ GOTÓW (GOTOWA) BYŁ(A)BY PAN(I) POMAGAĆ W DOBROWOLNEJ I NIEODPŁATNEJ PRACY NA RZECZ ŚRODOWISKA, OSIEDLA, WSI, MIASTA ALBO POTRZEBUJĄCYCH?

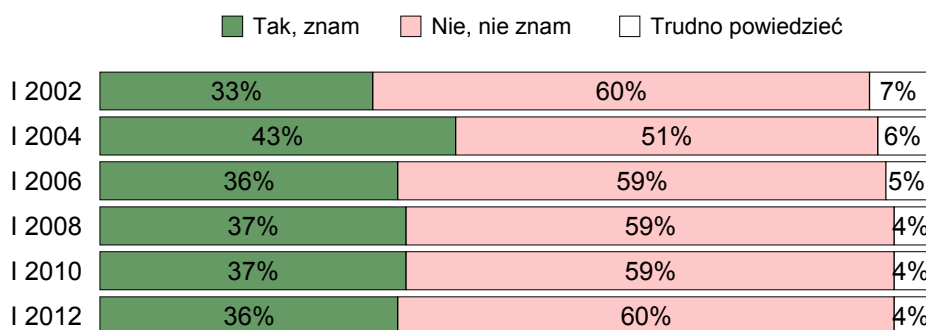
Jeszcze mniejszą skłonność do współpracy wykazują Polacy w sferze biznesowej. Ponad połowa ankietowanych (55%) twierdzi, że nie zna nikogo, z kim mogłaby wspólnie prowadzić działalność gospodarczą. Gotowość podjęcia takiej współpracy deklaruje dwie piąte (40%). W ostatniej dekadzie odsetek ten nie zmieniał się znacząco, z wyjątkiem roku 2004 (wówczas w tej dziedzinie, a także w zakresie gotowości do pracy na rzecz swojej okolicy oraz pomocy komuś w zostaniu posłem chęć podjęcia takiej kooperacji deklarowało najwięcej Polaków).

RYS. 5. CZY ZNA PAN(I) JAKĄS OSOBĘ SPOZA SWOJEJ RODZINY, Z KTÓRĄ GOTÓW (GOTOWA) BYŁ(A)BY PAN(I) WSPÓLNIE PROWADZIĆ DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZĄ (BYĆ WSPÓLNIKIEM)?

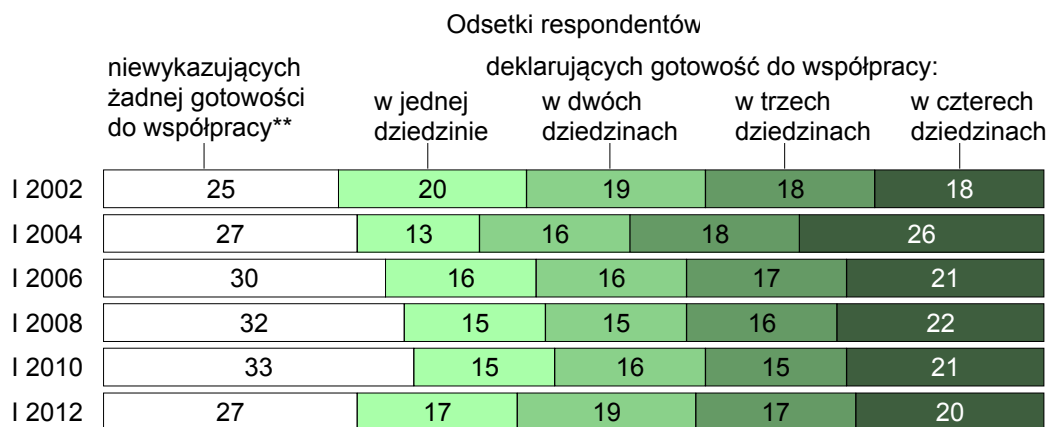
Najmniej badanych jest gotowych aktywnie pomagać komuś w zostaniu radnym lub posłem. Takiego zadania podjęłaby się nieco ponad jedna trzecia (36%). Jednak prawie dwukrotnie więcej respondentów (60%) twierdzi, że nie zna nikogo, z kim gotowi byłiby współdziałać w tym celu. Od dziesięciu lat Polacy niemal tak samo często dystansują się od współpracy w tej dziedzinie.

RYS. 6. CZY ZNA PAN(I) JAKĄS OSOBĘ SPOZA SWOJEJ RODZINY, KTÓREJ GOTÓW (GOTOWA) BYŁ(A)BY PAN(I) AKTYWNIIE PÓMAGAĆ W ZOSTANIU RADNYM, POSŁEM ITP.?

Co czwarty dorosły Polak (27%) twierdzi, że nie zna nikogo, z kim mógłby współpracować w którejkolwiek z wymienionych dziedzin. Co szósty (17%) wskazał na jedną z nich, mniej więcej tyle samo osób – na dwie dziedziny (19%) lub trzy (17%). Co piąty badany (20%) wyraził gotowość do współpracy we wszystkich sferach.

RYS. 7. POZIOM GOTOWOŚCI DO WSPÓŁPRACY Z LUDŹMI SPOZA SWOJEJ RODZINY*

* Uwzględniono gotowość do pożyczenia wartościowych rzeczy, pracy społecznej na rzecz swojego środowiska i osób potrzebujących, wspólnego prowadzenia działalności gospodarczej oraz politycznej
 ** Respondenci, którzy na wszystkie pytania odpowiedzieli: „nie znam” lub „trudno powiedzieć”

Trzeba zaznaczyć, że chęć do współdziałania spada wraz z wiekiem. Wśród najstarszych respondentów (powyżej 65. roku życia) niemal połowa (47%) twierdzi, że nie zna nikogo, z kim mogłaby podjąć współpracę w którejkolwiek z dziedzin, natomiast wśród najmłodszych (w wieku 18–24 lata) – tylko co dziewiąty (11%).

Skłonność do współdziałania w pewnej mierze zależy od społeczno-demograficznych cech respondentów, choć warto podkreślić, że nie we wszystkich formach współpracy w tym samym stopniu. Największe znaczenie ma zainteresowanie polityką i wykształcenie – im wyższe, tym częściej badani deklarują chęć współpracy (także w zakresie pożyczania wartościowych rzeczy).

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne	Odsetki respondentów znających osoby spoza swojej rodziny, którym gotowi byłiby:			
	pożyczyć wartościową rzecz	pomóc w pracy dla środowiska, okolicy, potrzebujących	prowadzić wspólnie działalność gospodarczą	pomóc w zostaniu radnym lub posłem
Ogółem	62	47	40	36
Płeć				
Mężczyźni	66	46	48	41
Kobiety	58	48	33	32
Wiek				
18–24 lata	79	60	59	46
25–34	69	45	54	33
35–44	72	57	49	40
45–54	59	48	36	39
55–64	57	46	32	36
65 lat i więcej	41	32	20	27
Miejsce zamieszkania				
Wieś	62	48	34	38
Miasto do 20 tys.	53	49	39	36
20–100 tys.	60	48	42	40
101–500 tys.	63	43	45	32
501 tys. i więcej mieszkańców	70	46	52	30
Wykształcenie				
Podstawowe	43	34	24	24
Zasadnicze zawodowe	62	44	30	36
Średnie	65	63	47	41
Wyższe	77	64	61	44
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego				
Złe	50	36	27	31
Średnie	58	43	35	34
Dobre	70	55	51	41
Zainteresowanie polityką				
Duże	72	64	55	55
Średnie	62	50	46	40
Niewielkie	64	42	32	30
Żadne	50	35	32	26

Gotowość do współpracy wzrasta również wraz z oceną własnych warunków materialnych. Osoby oceniające je jako dobre najczęściej składają takie deklaracje. Różnice wskazań między badanymi, którzy swój status materialny określają jako zły, a tymi, którzy postrzegają go jako przeciętny, są stosunkowo niewielkie, a w przypadku współpracy w sferze polityki skłonność do współdziałania jest właściwie taka sama.

Płeć nie różnicuje znacząco gotowości do pracy na rzecz środowiska, okolicy lub potrzebujących i tylko nieznacznie wpływa na gotowość do pożyczania wartościowych rzeczy. Mężczyźni są jednak znacznie częściej gotowi do współdziałania w sferze polityki i współpracy gospodarczej.

We wszystkich tych dziedzinach gotowością do podjęcia współdziałania wyróżniają się ludzie młodzi, a niechęcią – najstarsi badani. Różnice w postawach osób z pozostałych grup wiekowych są znacznie mniejsze, choć gotowość do współpracy w sferze gospodarki wyraźnie spada wraz z wiekiem.

Miejsce zamieszkania w zasadzie nie ma większego wpływu na chęć do współdziałania. Jednak im większa miejscowość, tym częściej jej mieszkańcy deklarują gotowość do prowadzenia z osobami spoza rodziny działalności gospodarczej.

GOTOWOŚĆ DO WSPÓŁPRACY A POGLĄDY NA TEMAT JEJ UŻYTECZNOŚCI, SKUTECZNOŚCI I INNE WSKAŹNIKI

Na gotowość do współpracy⁴ wpływają opinie o korzyściach, jakie ona przynosi. Respondenci przekonani o pozytywnych rezultatach współpracy deklarują wyższą gotowość do jej podjęcia, niż ci, którzy uważają ją za stratę czasu (średnia 1,98 w stosunku do 1,38). Jeszcze bardziej skłonni do współdziałania są badani przeświadczeni o skuteczności wspólnego działania (średnia 2,10).

⁴ Z odpowiedzi na pytania o skłonność do kooperacji w różnych dziedzinach utworzyliśmy wskaźnik gotowości do współpracy, przyjmujący wartości od 0 (respondent nie wyraża chęci do współdziałania w żadnej z tych sfer) do 4 (świadczący o gotowości do kooperacji we wszystkich dziedzinach). Średnia dla ogółu badanych wynosi 1,84.

Tabela 2

Gotowość do współpracy* wśród badanych, którzy uważają, że:	Średnia
– działając wspólnie z innymi ludźmi można osiągnąć więcej niż samemu	1,98
– współpraca z innymi ludźmi to na ogół marnowanie czasu	1,38
– działając wspólnie z innymi <u>można</u> pomóc potrzebującym lub rozwiązać niektóre problemy swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	2,10
– nawet działając wspólnie z innymi <u>nie jest się w stanie</u> pomóc potrzebującym ani rozwiązać problemów swojego środowiska, osiedla, wsi lub miasta	1,27

* Wskaźnik nasilenia gotowości do współpracy (skala 0 – 4)

Poglądy na temat celowości i skuteczności współpracy wpływają na gotowość jej podjęcia, ale tylko w pewnym stopniu. Ograniczony wpływ tych opinii na deklaracje dotyczące działania może wynikać z faktu, że wskaźnik skłonności do współpracy został utworzony na bazie pytań o znajomość osób, z którymi respondenci mogliby podjąć taką współpracę. Najprawdopodobniej mierzy on nie tylko gotowość do współdziałania, ale także rozległość sieci kontaktów i więzi społeczne. Wskazuje na to choćby znaczenie wykształcenia, które wpływa na kapitał społeczny jednostek. Ponadto badani, którzy deklarują, że wśród ich przyjaciół, znajomych, sąsiadów oraz kolegów z pracy lub szkoły są osoby, które dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojej lokalnej społeczności, wykazują niemal dwukrotnie wyższą gotowość do kooperacji niż ci, w otoczeniu których nie ma zaangażowanych społecznie⁵.

Tabela 3

Gotowość do współpracy* wśród badanych, którzy deklarują, że wśród ich przyjaciół, znajomych, sąsiadów, kolegów z pracy lub szkoły:	Średnia
– <u>są osoby</u> , o których wiadomo, że dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi lub miasta albo też pracują społecznie na rzecz potrzebujących	2,38
– <u>nie ma osób</u> , o których wiadomo, że dobrowolnie i nieodpłatnie pracują na rzecz swojego środowiska, kościoła, osiedla, wsi lub miasta albo też pracują społecznie na rzecz potrzebujących	1,23

* Wskaźnik nasilenia gotowości do współpracy (skala 0 – 4)

Chęć do współpracy wiąże się także z dotychczasową aktywnością społeczną badanych. Im częściej przekazywali swoją pracę lub zasoby na cele dobroczynne, tym wyższa jest ich gotowość do współdziałania z osobami spoza rodziny. Mniejszy, choć nadal istotny jest związek między skłonnością do kooperacji a zaangażowaniem w pracę organizacji obywatelskich.

⁵ Więcej na temat zaangażowania społecznego otoczenia badanych w komunikacie CBOS poświęconym działalności społecznej Polaków (w przygotowaniu).

Tabela 4. Współczynniki korelacji r Pearsona

Wskaźniki społecznej aktywności:	Nasilenie gotowości do współpracy**
– ogólny wskaźnik dobroczynności ⁶	0,314*
– stopień zaangażowania w działalność charytatywną ⁷	0,301*
– działalność w organizacjach obywatelskich ⁸	0,163*

* Zależności istotne na poziomie 0,01

** Wskaźnik nasilenia gotowości do współpracy (skala 0 – 4)

Gotowość do współpracy jest związana również z poziomem zaufania społecznego w sferze zarówno prywatnej, jak i publicznej. Im wyższy, tym większą skłonność do kooperacji wykazują badani. Przedstawione zależności potwierdzają tezę o wpływie wzorów myślowych na procesy społeczne.

Tabela 5. Współczynniki korelacji r Pearsona

Poziom zaufania:**	Gotowość do współpracy
– w sferze prywatnej	0,199*
– w sferze publicznej	0,190*
– ogólny	0,212*

* Zależności istotne na poziomie 0,01

** Na podstawie wskaźników zaufania (zob. komunikat CBOS „Zaufanie społeczne”, marzec 2010)

Autorzy raportu „Polska 2030” podkreślają, że „to, czego potrzebujemy dla przyszłych sukcesów i realizacji szans, wiąże się ze wspólnotowym, grupowym kapitałem rozwoju, rosnącą zdolnością do współpracy, rozumienia się, zaufania, wspólnego patrzenia w przyszłość”⁹. Niski poziom zaufania i aktywności obywatelskiej stanowi realną przeszkodę

⁶ Na podstawie ogólnego wskaźnika dobroczynności (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, luty 2010 (oprac. R. Boguszewski).

⁷ Na podstawie wskaźnika zaangażowania w pomoc charytatywną (zob. komunikat CBOS „Dobroczynność w Polsce”, wyd. cyt.).

⁸ Na podstawie wskaźnika zaangażowania w pracę społeczną (zob. komunikat CBOS „Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998–2010, luty 2010 (oprac. R. Boguszewski).

⁹ „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”, dostępne: http://zds.kprm.gov.pl/sites/default/files/pliki/pl_2030_wyzwania_rozwojowe.pdf

w budowaniu silnej demokracji. Tymczasem Polska lokuje się wśród krajów europejskich o niskim poziomie zaufania społecznego i gotowości do współpracy¹⁰.

Wprawdzie większość Polaków jest przekonana o celowości i skuteczności współdziałania, jednak w mniejszości pozostają ci, którzy wyrażają gotowość jego podjęcia. Ponadto respondenci znacznie częściej skłonni są użyć wartościowej rzeczy komuś spoza rodziny, niż zaangażować się we współpracę w sferze społecznej, politycznej czy gospodarczej.

W ostatniej dekadzie nie zmieniła się istotnie liczba osób przekonanych o sensowności współpracy i wyrażających gotowość do jej podjęcia. W pewnych dziedzinach następują jednak pozytywne zmiany. Polacy coraz częściej wierzą, że działając z innymi mogą rozwiązać problemy swoich społeczności lokalnych.

Opracowała
Katarzyna KOWALCZUK

¹⁰ J. Giczi i E. Sik, *Trust and social capital in contemporary Europe*, dostępne: http://www.tarki.hu/en/research/european_social_report/giczi_sik_eng_2009.pdf